

12. Məmmədzadə M.B. Milli Azərbaycan hərəkatı / M. B. Məmmədzadə; red. H. Hacıyev. – Bakı: Nıcat, 1992. – 246 s.

References

1. State Archive of the Republic of Azerbaijan, Baku (SARA), fond 894, opis 1, delo 22.
2. SARA, fond 894, opis 2, delo 88.
3. SARA, fond 894, opis 3, delo 42.
4. SARA, fond 894, opis 4, delo 118.
5. SARA, fond 970, opis 1, delo 83.

6. SARA, fond 970, opis 1, delo 115.
7. SARA, fond 2894, opis 1, delo 12.
8. SARA, fond 2894, opis 1, delo 128.
9. SARA, fond 2894, opis 4, delo 118.
10. Azerbaijan newspaper (1919), Baku, 29 Oct. [in Azeri].
11. HASANOV, J.P. (1993) *Azerbaijan beynelxalq munasibetler sistemində 1918-1920*. Baku: Azerneshr.
12. MƏMMƏDZADƏ, M.B. (1991) *Milli Azərbaycan hərəkatı*. Baku: Nıcat.

Надійшла до редколегії 21.04.15

L. Babayev, Graduate student
Institute of History named after A. Bakikhanov,
Azerbaijan National Academy of Sciences, Baku (Azerbaijan)

THE HISTORY OF FORMATION OF THE FIRST STATE BORDER PROTECTION FORCES OF AZERBAIJAN DEMOCRATIC REPUBLIC

This article elevating numerous documents, historical literature and periodical explores activity of the Azerbaijan Democratic Republic (ADR) for establishment and formation of border security forces and actions taken by government in this direction. It also describes the essence of the immediate steps predetermined creation of border security forces such as strengthening of borders of the young Republic, neutralization of threats against territorial integrity, protection of domestic market and improvement of economy, resolution of border-territory disputes with neighbors.

It is analyzed administrative and legislative activity of the ADR in border security issues. This article also demonstrates the positive effect on protection of state borders made by solution of issues of material, financial, arms, ammunition and other support, as well as accomplishment at functions on allocation at buildings and facilities for stationing border security units posts.

The article concentrates on initial negotiation taken by the ADR for resolution of border-territory disputes with neighbors, especially with Armenia. Special attention concentrated on Armenian territorial claims and non-constructive position of Armenian side during negotiation process.

So, this article concentrates on steps taken by the ADR government for formation of the centralized border security structure, elevation of the mutual acknowledgement and inviolability of borders problem in the development of relations with other countries of the Southern Caucasus, approaches of different parties and parliament fractions to the border and border security issues, as well as other aspects of the problem.

Keywords: border, guard, border outpost, border areas, security, armed conflicts.

УДК 94(437.1(.2):316.75

Є. Бевзюк, канд. іст. наук, доц., докторант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

УГОРСЬКИЙ ЧИННИК В СЛОВАЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРОБУДЖЕННІ (30-ТІ – СЕРЕДИНА 40-Х РР. ХІХ СТ.)

Праця присвячена дослідженню чинників, які вплинули на процес становлення словацької нації. Цей процес супроводжувався активізацією угорського національного руху. Тому словацьке національне середовище в цей період досить часто схилилося до політичної мімікрії: створюючи та підтримуючи власну національну програму інтродукції в європейський цивілізаційний простір, словаки були змушені враховувати потужний чинник угорського соціокультурного оточення. Наявну атмосферу словацько-угорської конкуренції досить уміло використовувала у своїй внутрішній політиці Габсбурзька монархія. В існуючих політичних умовах німецька еліта імперії з 30-х рр. почала проявляти неприхований інтерес до словацького етнонаціонального руху з його мовно-літературною ідеологією. У Відні словацький рух розглядали в якості стримуючого антиугорського чинника, або як складову частину імперської ідеології Габсбургів, яка хоча і "натякала" на свою наднаціональність, але все ж таки ґрунтувалася на феодалній і династичній концепції імперської влади. Також відзначимо, що політична практика реалізації ідеї "угорської політичної нації" не тільки не ускладнювала процес становлення словацького національного руху та його національної парадигми, а у той самий час суперечила ідеї збереження наднаціональної монархії Габсбургів, що додавало світоглядного радикалізму окремим словацьким патріотам.

Ключові слова: Словаччина, угорці, культура, мова, будитель, етнос, нація, відродження, патріотизм, свідомість.

Національно-культурна діяльність західних слов'ян першої половини ХІХ ст. – одна з найбільш яскравих та насичених змістом сторінок у минулому слов'янських народів Європи. Для словаків цей відрізок європейської історії співпав із грандіозною епохою модернізації, колосальних міжетнічних впливів та протиріч. Актуальним це дослідження є тому, що етнопробуджувальні процеси ХІХ ст. проходили у західних слов'ян на широкому історичному тлі становлення націй в Європі, національного піднесення та державотворчих процесів у переважній більшості європейських країн.

Метою дослідження є висвітлення перебігу, закономірностей і специфіки культурно-національного розвитку і цілісного процесу національного пробудження словаків у першій половині ХІХ ст. Об'єктом дослідження стали міжетнічні та політичні аспекти історії взаємовідносин словаків з угорським народом. Предметом дослідження є історична практика словацького пробудження, що мала місце на тлі угорського національного руху, а також з'ясування впливу угорського чинника на процес словацької ідеологізації.

Для досягнення основної мети дослідження автор вважав за необхідне вирішити такі наукові завдання:

- розкрити характерні риси і специфіку національного словацького пробудження першої половини ХІХ ст. на землях Угорської корони;
- аргументовано, логічно з наукової точки зору дослідити вплив угорського чинника на процес формування словацької національної ідеології.

Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що вперше у сучасній українській історіографії в ній здійснено конкретно-історичний аналіз впливу угорського національного руху із його програмою "natio hungarica" на процес національного словацького пробудження.

Розкриваючи проблему, необхідно зауважити, що в процесі становлення словацької ідентичності з точки зору історико-регіональної специфіки довгий час домінуючою тенденцією була практика асиміляції словацького соціуму та деідеологізація його етнонаціональної системи поглядів шляхом реалізації угорськими національними патріотами програми "natio hungarica". Для інтродукції угорської національної ідеї до словацького етнічного середовища були мобілізовані в тому числі і адміністрати-

вні можливості. Наприклад, генеральний інспектор кальвіністської церкви граф Зай у 1841 р., звертаючись до суперінтендантів із циркулярним листом "Мадьяризація Угрії з точки зору інтересів протестантства", вивів парадигму регіональної національної політики. На його переконання, перед освітянськими земельними установами стоїть завдання прищепити "національність, яка є наслідком відчуття, фантазії та виховання" [17, с. 169]. Таким чином, угорський чиновник рекомендував використовувати освітні установи для асиміляції словацького народу, чим фактично завдавав значної шкоди процесу духовної емансипації словацького соціуму.

В умовах наявності міжетнічної конкуренції на землях Угорської корони в ряді випадків угорські політики, обмежуючи становлення словацької національної парадигми, навіть спиралася на історико-теоретичну спадщину словацьких будителів про "гостинну зустріч" західних слов'ян із угорськими племенами, які з часом стали спадкоємцями Великоморавської державної традиції. Ці концептуальні мотивовані твердження можна знайти в працях таких етнонаціональних ідеологів, як Ю. Папанек, Ю. Склер, Б. Таблиц, М. Бел, А.Ф. Коллар, Й.Л. Піч [30; 33; 42; 25; 17].

У той самий час угорська земельна влада з 20-х рр. XIX ст. у своїй внутрішній національній політиці характеризувалася послідовністю своїх дій. Так, у 1823 р. було введено обов'язкове вивчення угорської мови в усіх школах. Пізніше, законами від 1830 і 1834 рр., право займати громадські посади отримують лише ті особи, які володіють угорською мовою. Враженнями від масштабності політики системних етнокультурних утисків, що проводилася угорською шляхтою, у своїх листах поділився М. Рігельман. Він пише: "На сеймі у 1835 р. угорці ... визначили ввести угорську мову не тільки для загального управління, але й для внутрішнього користування у слов'янських комітатах ... закляті мадяромани уявили, що немає порятунку для Угорщини до того часу, доки всі жителі у ній, до якого б племені вони не належали, не забудуть своїх природних мов і не заговорять мадярською" [21, с. 218]. Пізніше схожу оцінку утворення атмосфери етнокультурних обмежень угорською земельною владою відносно словаків дадуть у своїх листах та публіцистичних роботах Л.Штур [35, с. 27], Я.Малий [28, с. 22].

Наполегливість угорських національних політиків у спробі розв'язати питання статусу угорської мови шляхом обмеження інтересів сусіднього словацького народу не могла не похитнути крихку рівновагу міжнаціональних відносин в Угорському королівстві. У цьому плані надзвичайно показовим документом є петиція-прохання до імператора Фердинанда від 1842 р., що була підписана 200 відомими представниками словацької інтелігенції. У петиції містилися скарги на здійснення угорською владою політики пригнічення словацького народу та обмежень його права на використання рідної мови [31, с. 549–555]. Якщо врахувати той факт, що в армії використовували лише німецьку мову, то ставало зрозумілим, наскільки незначним залишався ареал публічного застосування словацької мови в межах земель Угорської корони. Наявна соціокультурна ситуація, яка супроводжувалася загостренням міжетнічних відносин у регіоні, навіть отримала критичну оцінку від І. Сечені. Виступаючи в Угорській академії наук, він передбачливо закликав: "Не робіть іншим людям того, чого б ви не хотіли, щоб вони зробили Вам ... бо це може мати наслідки" [41, р. 146].

Але у зв'язку із зазначеним вище необхідно визнати справедливим парадоксальне твердження, що угорський чинник становлення словацької політичної нації став причиною виникнення уваги з боку австрійських

політиків до словацького національного руху та змісту його етнонаціональної парадигми. Для адекватного сприйняття обставин формування словацькими ідеологами своєї національної програми з її мовно-літературною традицією варто звернутися до політичної публіцистики богемсько-австрійського аристократа Леопольда-Лео Туна. В існуючих політичних умовах німецька еліта імперії з 30-х рр. почала виявляти неприхований інтерес до словацького етнонаціонального руху з його мовно-літературною ідеологією. У Відні цей рух вважали за стримуючий антиугорський чинник, складову частину імперської ідеології Габсбургів, яка хоча і "натякала" на свою наднаціональність, але все ж таки ґрунтувалася на феодальній і династичній концепції імперської влади. Чиновники імперії виходили з того, що словацький народ консолідується для "тиску" та "спонукає" [34, с. 25–27] центральну владу до прийняття рішення подолати конфліктну міжетнічну ситуацію на землях Угорської корони. Богемсько-австрійський аристократ Л.-Л.Тун рекомендував слов'янські народи розглядати як "силу і міць держави, яка ґрунтується на підтримці національної єдності свого населення та становить фундаментальну міць принципу існування Австрійської монархії" [44, с. 83].

Наявну атмосферу міжетнічної конкуренції періоду становлення націй досить вдало починає використовувати у своїй внутрішній політиці Габсбурська монархія. До цього часу етнокультурні протиріччя між угорцями і словаками (останні на землях корони продовжували мати статус "недомінантної етнічної групи") набули вже характеру латентного протистояння та виглядали як організовано-контрольований конфлікт. Один із сучасників – Й. Піч зазначив: "У наклепі на словаків змагалися всі найкращі угорські газети: "Pesti Hirlap", "Ielenkor", "Athaeneum", "Társalkodó" [17, с. 177]. На фоні розгортання словацько-угорського конфлікту Відень показово для угорців демонструє толерантне ставлення до проявів мовно-літературних словацьких прагнень. В умовах практики прямих репресій по відношенню до угорського національного руху, словацька духовна еліта отримувала "знаки певної уваги" з боку імперського центру. Наприклад, такі відомі представники словацької інтелігенції, як Павел Йозеффі, Ян Халупка, Самуїл Ференчик та Михал Годжа від імені словацьких патріотів, що належали до різних соціальних верств словацького населення, отримали можливість звернутися "з вірнопідданим проханням до імператора захистити їх від непомирних угорських домагань... сто чоловік з усіх станів і обох віросповідань скріпили прохання своїми підписами" [23, с. 54]. Відомий публіцист першої половини XIX ст. Я.Малий зазначав, що делегація зі словацькою петицією у 1842 р. [28, с. 22] була надзвичайно тепло прийнята віденським двором, а організатор петиційної кампанії Коллар отримав довготривалу аудієнцію у імперського міністра Ф.А. Коловрата-Лібштейнського. Закономірно, що пройде всього кілька років, і Коллару за політичну поміркованість віддячать "придворною" посадою професора Віденського університету.

Офіційний Відень ставився до наявних словацько-угорських протиріч з позиції імперського інтересу. Як відмічали сучасники, протиставляючи угорському національному руху словацький народ, "міністерство князя Меттерніха мало-по-малу дозволило слов'янському племені мати періодичні видання своєю мовою, які, хоча і підлягали жорсткій цензурі, але все ж таки не належали уряду" [7, с. 49]. Фактично офіційний Відень свідомо йшов на компроміс у питанні мовно-літературних вимог західних слов'ян. У Пешті в 1826 р. було дозволене "Словацьке читацьке товариство". Пізніше, у

першій половині 30-х рр. XIX ст., в угорській Буді виникло перше словацьке культурне товариство "Асоціація прихильників словацької мови та літератури", а при Братиславському ліцеї було створено "Чесько-словацьке товариство", яке з 1837 р. було реорганізовано в Інститут чесько-словацької мови і літератури. До другої половини 40-х рр. виникли і політичні друковані словацькі органи. Так, з літа 1845 р. починають видаватися шутовські "Словенські народні новини". За задумом Штура, "головним завданням газети стало роз'яснення суспільних справ у країні" [24, с. 169–170].

З огляду на сказане варто зазначити, що імперський центр приділяв увагу словацькому руху, меркантильно намагаючись утворити в межах земель Угорської корони біполярний макрокультурний світ. З одного боку, він мав справляти враження системи, що створювала умови для етнокультурного розвитку етнічних спільнот, з іншого – словаки мали підтримувати Відень у його боротьбі з угорським сепаратизмом. Відповідно "філологізм" словацьких будителів був бажаним і зручним для контролювання елементом національного руху на землях Угорської корони. Інтрига навколо мовного словацько-угорського протистояння у певній мірі була наслідком розважливої політики імперського центру щодо утримання словацького національного руху в рамках процесу культурної модернізації та його протиставлення угорським національним прагненням. Звідси позитивна оцінка імперського чиновника процесу розвитку мовної ідеології словацького пробудження. Л.-Л. Тун розважливо констатує, що Австрія "потребує словаків настільки, наскільки вони потребують нас" [43, с. 18]. Відповідно до цього, в руслі антитези планам угорських національних патріотів та маючи на меті контрольовану актуалізацію словацького етнокультурного руху, чиновник рекомендує спрямовувати енергію словацьких діячів у напрямі мовно-культурної діяльності, тому що, на переконання Відня, "результат мовної боротьби у Північній Угорщині (автор рекомендацій має на увазі словаків) має для нас особливе значення" [43, с. 18]. Фактично, прагнучи цього, Л.-Л. Тун надав об'єктивну оцінку стану ідеологізації та організованості словацького національного руху кінця 30-х – середини 40-х років, який у зазначений період реально знаходився на етапі свого становлення. Граф Тун чітко усвідомлював масштабність загрози від можливого регіонального міжетнічного конфлікту для стабільності імперії. Л.-Л. Тун не словацький, а наднаціональний імперський ідеолог, що виходив з ідеї монолітності імперії, народи якої "мають демонструвати світу гідний приклад того, як всі нації повинні жити одна з одною" [44, с. 89]. Тому, не звертаючи уваги на те, що між словаками і угорцями існували національно-культурні розбіжності, що було зумовлено етнічними стереотипами, конфесійними та мовно-культурними відмінностями, Л.-Л. Тун, виходячи з практики асиміляції словаків угорцями, (насамперед їх феодальної аристократії) вибудовує для словаків компромісну ідею міжетнічного конформізму, але за умови збереження за імперським центром статусу старшого посередника. І в цьому випадку імперські ідеологи-консерватори Меттерніх, Коловрат-Лібштейнський, Л.-Л. Тун прагматично сформулювали витоки своєї доктрини щодо ставлення до словацького національного піднесення не з ідеї віртуальної слов'янської духовної близькості, а з традиції багаторічного досвіду спільного проживання словаків з угорцями та німцями у межах імперських кордонів Дунайської монархії.

Але з огляду на зазначене, все ж необхідно визнати, що не подальша ідеологізація, а саме керована актуалізація духовної активності словацького народного руху

задовольняла офіційний Відень. Для останнього головною умовою збереження імперської стабільності була нейтралізація можливих проявів сепаратизму з боку нетитульних етнічних меншин та протиставлення національних рухів один одному. Відповідно до цього князь Меттерніх, його колега-суперник по міністерству Ф.А. Коловрат-Лібштейнський (перший не приховував своєї антипатії до угорців, другий симпатизував слов'янам), граф Л.-Л. Тун, богемський німець публіцист Ф.Щузьелька слов'яно-словацьку парадигму національного пробудження спрямовували у рамки німецького національного інтересу, де пріоритетом ставала ідея контрольованого компромісу між інтересами словацького мовно-літературного пробудження та амбіційною програмою угорців – "natio hungarica". Тому цілком логічним є те, що імперський чиновник-аристократ відповідно до свого бачення мовного змісту ідеології розвитку словацького соціуму висловлюється на користь захисту словацької етнічної ідентичності: "Той, хто ... насильно намагається нав'язувати свою мову іншим (Л.-Л. Тун мав на увазі політику мадяризації – автор), той сіє чвари між народами, порушує принцип, який, забезпечує єдність Австрійської монархії" [44, с. 86]. При цьому можна стверджувати, що незважаючи на різне бачення кінцевої мети словацького пробудження, наведене судження все ж резонує із шутовським переконанням, яке останній висловив у листі до Срезневського. Штур пише: "Мадяри стали бажати свободи і влади над всіма іншими народами..." [37, с.237]. Загалом Штур у 40-х рр. XIX ст. бере активну участь у полеміці навколо питання про право словацького народу на самостійний мовно-літературний розвиток на землях Угорської корони. Тому не випадково у брошурі "Скарги та нарікання словаків" він гостро засудив асиміляційні дії угорських політиків [39]. Повертаючись до Л.-Л. Туна, зазначимо, що як політик та ідеолог він фактично визнає необхідність захисту мови як атрибуту словацької етнічності. У цьому пункті він навіть надзвичайно близький до словацьких національно – патріотичних ідеологів. Варто підкреслити, що в цілому його ідеологема – це консервативний інтелектуальний проект, здійснення якого насамперед побічно сприяло атмосфері контрольованої політизації словацького руху, а головне, скеровувало його подальший розвиток у бік створення умов для "симбіозу політичних інтересів" народних з імперськими.

Саме у цій частині помірковано-культурна програма пробудження словацького народу навіть підтримувалася імперським міністром графом Коловратом-Лібштейнським. Останній у відверто "діловитій" формі, дізнавшись про труднощі збереження словацької етнічності та про мовчазну покірність народу, каже: "Хто не скаржиться, тому і не допомагають" [48, с. 130]. Висловлювання Коловрата-Лібштейнського стало не тільки резонатором для активізації діяльності словаків, але також сподвигло австрійсько-слов'янську еліту приділяти більше уваги проблемі появи політичних настроїв у середовищі різних народів на землях Угорської корони. Як справедливо зауважить інший імперський чиновник граф Тун, неконтрольованість цього процесу "у складні часи може незрозуміло куди завести цей незрілий народ" [44, с. 80].

На нашу думку, прихильне ставлення австрійських політиків до проявів словацької етнонаціональної ідентичності на тлі перманентної конкуренції словаків з угорцями розглядалася Віднем як певний ігровий проект, на реалізацію якого в кінцевому розрахунку центр все ж не сподівався: важливою була риторика, атмосфера, а не спроба його практичного здійснення. Але в наявній внутрішньополітичній ситуації угорці стали виходити з-під контролю імперії. На початок 30-х рр. угорці, які

багато століть територіально співіснували зі словаками, опинившись у силовому полі австрійства і всеслов'янських єдначих тенденцій, уже рішуче протидіяли слов'яно-словацькому чиннику на землях Угорської корони. У цілому погоджуючись із твердженнями низки науковців (Д. Рапант, Є. Ткачикова, Я. Чаплович, Ю. Мейсарош, Л.А. Обушенкова, В. Матула) в тому числі співробітників Інституту історії Словацької Академії наук, про мадяризацію словацького етносу [32; 45; 26; 29; 13; 11; 19; 8], а остання визначається ледь не головним чинником, що уповільнював становлення словацької національної ідеї, автор вважає за необхідне висловити таке зауваження. Беззаперечне визнання мадяризації як єдиної причини, що стримувала ідеологізацію словацького національного руху, на нашу думку, буде певним перебільшенням. Необхідно віддати належне, наприклад, угорському політику-реформатору І.Сечені, історіку, міністру культури Угорщини у 1849 р. М. Горвату [27, s. 237–238], які, реалізуючи принцип "natio hungarica", закликали не зводити процес культурної експансії до практики насильницької мадяризації словацького народу. І. Сечені цілком справедливо зазначав, що "навіть якщо кожний буде розуміти та спілкуватися угорською мовою, то це в жодному випадку не означатиме, що він буде вважати себе угорцем", а тим більше не відмовиться від своїх світоглядних переконань [41, p. 146]. В історичній реальності словацько-угорські стосунки переживали періоди спаду і підйому, поліпшення та загострення. Безумовно, процес мадяризації негативно впливав на розвиток словацької мови, стримував ідейно-культурну емансипацію словаків. Однак, з огляду на зазначене вище, було б занадто категоричним стверджувати, що словацька духовна культура знаходилася у стані тяжкої скрути, а мова – на межі зникнення. У той самий час варто підкреслити, що подібна думка все ж озвучувалася словацькими будителами. Етнокультурну кризу словаків будителі обґрунтовано пов'язували із мовно-лінгвістичним чинником, мадяризацією словацького народу і поступовим знищенням словацької мови, що було призупинено тільки у період національного пробудження та появи мовної складової становлення словацької нації.

Характеризуючи розвиток мовно-літературної словацької ідеології, необхідно вказати, що внаслідок угорського політико-культурного панування на словацьких землях, навіть у період модернізації етнічної народності у націю, стабільно існувала як мінімум білінгвістична ситуація, а слов'янське населення, незалежно від свого етнічного походження, користувалося словацькою мовою та розуміло угорську й німецьку. Період справжнього загострення міжнаціональних стосунків на землях Угорської корони, на переконання провідних співробітників Інституту слов'янознавства РАН Т.М. Ісламова, А.И. Пушкаша, В.П. Шушарина, починається з 40-рр. XIX ст., з часів розгортання програми "natio hungarica". До цього часу "взаємовідносини між народами, що проживали в Угорщині, можна охарактеризувати як мирні. Євангелістська церква об'єднувала словаків, німців, мадяр ... служба велась трьома мовами, або почергово. І жодних конфліктів" [9, с. 184–185]. Показово, що окремі представники словацького народу навіть напередодні "Весни народів" продовжували вважати своєю батьківщиною землі Угорської корони, а на запитання "хто ти?" досить часто називали себе угорцями, що лише підкреслювало їхній нестійкий ідентифікаційний стан або "ненаціональну" позицію [8, с. 224]. Характерно, що і російський славіст П.І. Преїс після зустрічі з Л. Штуром в листі до М.І. Куторґі напише: "Цілком несподівана для мене була зустріч у Галле із двома угор-

ськими словаками" [20, с.33], а М.А. Рігельман про такого лідера словацького пробудження, як Штур, скаже: "...Штур, будучи угорцем..." [4]. Також досить промовистим з точки зору визначення суб'єктності словаків у першій половині XIX ст. є вислів близького до слов'янофілів О.Ф. Гільфердінга. Він стверджував: "між угорських слов'ян народилася ідея панславізму" [3, с. 34]. Так само ототожнювало словацьких студентів з угорцями і керівництво Йенського університету. Студенти з Угорського королівства об'єднувалися Йенським Конвіктом за так званим "угорським столом" [40, s. 13].

У цілому необхідно визнати, що на початок 30-х рр. XIX ст. високому ризику асиміляції були піддані переважно словаки, які мешкали у містах, а не у селах, що створювало умови уповільнення ідеологізації словацького пробудження. Цілком логічно, що словацькі мешканці міст в основному були змушені "відтворювати" культурно-бюрократичні зразки центру, які керувалися угорсько-німецькими бюрократами. Висновок про виражену тенденцію до асиміляції словацьких мешканців міст у листі до Штура робить Срезневський. Російський славіст розгублено констатував, що у Братиславі він: "залишився абсолютно один, і тим більше один, що і мова людей, їхні дії для мене були незрозумілими, чужими" [35, s. 29]. Враження від атмосфери угорської національно-культурної активності, яка безумовно впливала на становлення словацького національного руху, його ідеології, ми можемо також знайти в листах майбутнього службовця канцелярії Київського військового, Подільського і Волинського генерал-губернатора М.Рігельмана [21, с. 230–231].

Відмітимо, що у той самий час мешканці сільської місцевості зберігали свої патріархально-побутові та мовно-культурні традиції. Безумовно, процес асиміляції відчували і мешканці Закарпаття. Низка дослідників XIX ст. свідчили, що місцева шляхта, частина інтелігенції та духовенства частково мадяризувалися, перейнявши угорську мову, та прийняли їх культурні традиції [16, с. 11; 1, с. 366; 17, с. 107–111]. При цьому, доводили автори досліджень, у ряді комітетів Закарпаття мешкали селяни, які спілкувалися переважно угорською мовою, але ідентифікували себе русинами. Словацьке селянство, на відміну від етнічної шляхти, все ж не було схильним до повної мадяризації, але у своїй масі переважно залишалося індіферентним як до словацького національного пробудження, так і до гасла утворення "natio hungarica" [5, с. 45–46].

У цьому зв'язку необхідно враховувати також ще один не менш важливий аспект впливу угорського чинника на процес ідеологізації словаків – участь у словацькому пробудженні етнічної феодальної еліти. Остання у першій половині XIX ст. продовжувала залишатися відірваною від народу, а тому певною мірою негативно ставилася до самої ідеї нобілітації словацької мови, яка була стрижнем національної пропаганди будителів. Таку індіферентність можна пояснити і психологічними причинами. Для більшої частини еліти соціальний успіх був пов'язаний із засвоєнням угорської та німецької мов. Це надавало їм відчуття належності до вищого суспільства та переконання у перевазі над своїми одноплеменниками, які залишалися на периферії імперії. Опанування німецької та угорської мов надавало етнічним конформістам відчуття культурної рівності з місцевою угорською та німецькою елітою, яка походила із шляхти. Тому не випадково, що М. Погодін, розуміючи реальний стан прояву етнокультурної байдужості з боку словацької еліти, напише, що шляхта "...майже повністю переродилася у німецьку, забула і презирливо ставиться до своєї мови, прийняла німецькі імена"

[18, с. 19]. З огляду на наведене, з високою достовірністю можемо визнати, що у зазначений період словацька шляхта піддалася процесу мадяризації. Вона поповнила лави угорського дворянства і майже повністю втратила свій етнонаціональний характер [2, с. 30], що було гальмівним чинником у становленні словацької національної парадигми. У результаті процесу деетнізації вже у першій половині XIX ст. більш ніж 70 відсотків населення словацьких Кошиць і Братислави в якості офіційної мови використовували німецьку або керувалися у публічній діяльності бюрократичним угорськомовним сленгом [15, с. 261]. Пізніше, досліджуючи цей період історії Словаччини, І.В. Крючков у своїй докторській дисертаційній роботі дійшов до висновку, що нова словацька міська духовна еліта у цей період знаходилася в зародковому стані, а стара еліта зникла. Відповідно до обставин часу окремі представники словацької феодальної еліти навіть модифікували свої імена та прізвища на угорський манер (графська родина Сапарів, Сент-Іванів) і приховували своє словацьке походження [10, с. 75–76].

Таким чином, сфера використання словацької мови була надзвичайно вузькою. Сучасник цих процесів І.І. Срезневський відмічав, що "лише у Братиславі слов'яни мають можливість слухати читання про себе своєю мовою – чесько-словацькою говіркою" [22]. У той самий час інший славист О. Бодяньський після повернення зі свого європейського відрядження 1837–1842 рр., виступаючи з першою ж лекцією перед студентами Московського університету, песимістично констатував, що словацький народ "поки ще не прийшов до власного самоусвідомлення" [6, с. 20]. Подібні висловлювання або описи фактичного матеріалу, який досить часто супроводжувався вельми емоційним фоном та відсутністю об'єктивних суджень, ми можемо знайти у працях низки слов'янських дослідників XIX ст. Вони у дещо гіпертрофованій формі пишуть про одинобічний вплив угорського соціуму на етнонаціональну словацьку еліту, що стала "відчуженою" від своїх етнічних коренів [17, с. 108–109], наводять фрагментарний фактаж дискримінаційної політики, наслідком чого стала поява компрадорського духовництва, яке у "більшій своїй частині ... засліплене блиском мадяризму" [12, с. 52]. При цьому, безумовно, немає підстав звинувачувати сучасників і дослідників XIX ст. у спотворенні фактичного матеріалу. Необхідно мати на увазі, що побудова словацької національної парадигми спиралася на національно-патріотичну ідеологію, на практику антагонізму між "словацьким" і "угорським", тому для обґрунтування об'єктивності свого підходу до означеної проблеми підбиралися відповідні факти.

Зазначимо, що з'ясування місця та масштабності впливу угорського чинника на процес самоідентифікації словацького народу і, відповідно, появи національної словацької парадигми, на нашу думку, не можливе без дослідження змісту терміну "мадярон". Зауважимо, що відповідно до історичних обставин початку XIX ст. представників словацького етносу, котрі піддавалися або піддалися асиміляції, переважно називали "мадяронами". Підставами для подібної ідентифікації слугували: визнання угорської мови як засобу міжособистісного спілкування, копіювання повсякденних рис життя угорців, індивідуальність у ставленні до словацької духовної практики та, відповідно, і до національного пробудження. До того ж "мадярони" демонстрували відсутність інтересу до словацьких національно-патріотичних ідей, а тим більше до їх пропаганди.

Але важливість поняття "мадярон" полягає для нашого дослідження не в його семантичному значенні,

а, по-перше, в притаманній "мадяронам" індивідуальності щодо своєї історичної ідентичності, по-друге, в духовно-культурній близькості "мадяронів" до етнічних угорців. На практиці така "близькість", вважає Й. Вебер [46, с. 102–143], призводила до швидкої асиміляції словаків у змішаних районах проживання. Й. Вебер, О. Павленко вважають, що поняття "угорець" у першій половині XIX ст. поширювалося переважно на все населення земель Угорської корони, а це за своїм змістом відповідало інтересам угорських політиків з їхньою ідеєю становлення угорської політичної нації [14]. До речі, задовго до згаданих науковців дещо схоже стверджував австрієць Л.-Л. Тун: "Угорцями, без зайвих забобонів відносно мови або національності, слід вважати "всіх підданих" ... в Угорщині" [43, с. 10–20]. Але вислів імперського ідеолога – це скоріше визнання факту сформованого, масштабного угорського національного руху, доцентрова сила якого втягнула у антифеодальний рух і словацький народ. За цих умов, практикою імперської політики, на переконання Л.-Л. Туна, мала стати реалізація завдання утворення атмосфери міжнаціональної ворожнечі між словаками та угорцями [44, с. 86]. З наведеного можна констатувати, що до середини 40-х рр. XIX ст. склалися умови для соціокультурного розколу словацького населення імперії на словаків і мадяронів, в основі якого лежали етнічність та світоглядний вибір. Це, безперечно, можна вважати негативним чинником у процесі творення словацької національної парадигми, адже розділяло народ на етнічних патріотів, регіональних конформістів та прихильників Дунайської монархії.

Повертаючись до питання участі словацької еліти у процесі творення національної словацької парадигми, відзначаючи слабкість її модернізаційного потенціалу та нечисельність, додамо, що подібний нерозвинений стан еліти був цілком логічним наслідком соціально-політичних обставин і не в меншій мірі результатом внутрішньої австрійської імперської політики, спрямованої на збереження абсолютизму Дунайської монархії. Для підтвердження цих слів звернемося до матеріалів допиту чиновника київського генерал-губернатора М.А. Ригельмана у справі кирило-мефодіївців. М.А. Ригельман, передаючи свої враження про Л. Штура (активного творця національної словацької парадигми, якого сучасники інколи ідентифікували угорцем – **автор**), скаже: "будучи угорцем, він завжди називав Австрію деспотичною, Угорщину – вільною" [4]. Наразі цілком показово, як відносно принципів своєї міжетнічної політики та нарочито імперської зверхності буде звучати заява із канцелярії "кучера Європи" Меттерніха. У ній словаки змальовані "приємними, довірливими до інших, і в той же час релігійними людьми ... на відміну від хитрих румун" [41, р. 209]. Іншими словами, посилаючись на думки імперського чиновництва, можна зробити наступний висновок: у 30-х – на початку 40-х рр. XIX ст., незважаючи на поширення націоналістичних настроїв у мультиетнічній монархії Габсбургів, Відень вважав словацьке пробудження досить контрольованим процесом.

Подібний висновок є логічним та у значній мірі відповідає реальному стану модернізації словацького суспільства. Останнє, в умовах конкуренції із домінуючою угорською культурою та їхньою національною ідеєю, по суті до кінця не визначилося зі своїми етнополітичними та мовно-літературними уподобаннями. У той самий час тонкий пласт словацької еліти та шляхти, на відміну від чеської, погоджувався бути відірваним від своїх етнічних витоків, не брав участі ані в морально-просвітницькій діяльності, ані в процесі вироблення національної парадигми. Тому більша частина цієї еліти стала ідеальним партнером для імперського центру, що

не могло позитивно не вплинути на процес ідеологізації словацького національного руху. Також відзначимо, що політична практика реалізації ідеї "угорської політичної нації" не тільки не ускладнювала процес становлення словацького національного руху та його національної парадигми, але водночас суперечила ідеї збереження наднаціональної монархії Габсбургів, що додавало світоглядного радикалізму окремим словацьким патріотам. Практично у процес поширення націоналізму на теренах Дунайської монархії втягувалися всі народи імперії, що, відповідно, супроводжувалося міжетнічною конфронтацією (явищем драматичним, але також і природним в умовах мозаїчної етнічної структури держави Габсбургів часів становлення націй). Відповідно до цього з процесу становлення та розвитку словацької національної парадигми неможливо викреслити вплив австрійського політичного середовища з його амбітними масштабними наднаціональними і національними планами.

Список використаної літератури

1. Василевский Л.М. Австро-Венгрия. Политический строй и национальные вопросы / Л.М. Василевский. – СПб.: Типография С.М. Проппера, 1906. – 63 с.
2. Воллан Г.А. Мађьяры и национальная борьба в Венгрии / Г.А. Воллан. – СПб. Типография А.Траншеля: 1877. – 45 с.
3. Гильфердинг А.Ф. Венгрия и славяне / А.Ф. Гильфердинг // Русская беседа. – 1860. – Кн.20. – С.5–83.
4. Государственный архив Российской Федерации, ф. 109, оп. 22, ед. кр. 81, ч. 12. л. 4–9.
5. Государственный строй и политические партии в Западной Европе и Северо-Американских соединенных штатах / Под ред. Е. Смирнова. – СПб.: Издание Н. Глаголева, б.г. – Т. 2. – 333 с.
6. Досталь М.Ю. Первая лекция О.М. Бодянскому в Московском университете (24 сентября 1842 г.) / М.Ю. Досталь // Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Восточной Европы / Отв.ред. В.А. Дьяков. – М.: Наука, 1986. – С. 12–34.
7. Западные славяне. – М.: Типография Семенова, 1858. – 64 с.
8. История Словакии / В. Быстрицкий, А. Авенариус, Я. Лукачка и др. – М.: Евролинц, 2003. – 420 с.
9. Исламов Т.М., Пушкаш А.И., Шушарин В.П. Краткая история Венгрии / Т.М. Исламов А.И.Пушкаш, В.П.Шушарин – М.: Наука, 1991. – 608 с.
10. Крючков И.В. Славянский фюрер в развитии Венгрии в последней трети XIX – начале XX в.: Этнополитические, социальные и внешнеполитические аспекты / Игорь Владимирович Крючков. Дис. д-ра ист. наук 07.00.03. – Ростов на Дону, 2003 – 563 с.
11. Матула В. Характеристика процесса формирования наций у словаков / В. Матула // Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе: Исторические и истико-культурные аспекты / Редкол.: И.С. Миллер, В.И Фрейдзон (отв. редакторы) и др. – М.: Наука, 1981. – С. 85–90.
12. N.N. О современном положении русских в Угрии / N.N. // Славянский сборник. – СПб., 1875. – Т.1. – С. 44–54.
13. Обушенкова Л.А. Сопоставление процессов формирования польской, венгерской, и словацкой наций // Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе: Исторический и историко-культурный аспекты / Редкол.: И.С. Миллер, В.И Фрейдзон (отв. редакторы) и др. – М.: Наука, 1981. – С.50–61.
14. Павленко О.В. Символы "свободы" в политических движениях народов Австрийской империи в 1848 – 1849 гг. [Электронный ресурс] / О.В Павленко. – Режим доступа: www.nivestnik.ru/2001_2/8.shtml#_ednref5, Дата звернення: 14.03.2015.
15. Петерсон А. Венгрия и ее жители / А. Джон Петерсон. – СПб.: Типография Товарищества "Общественная польза", 1876. – 421 с.
16. Петров А. Об этнографической границе русского народа в Австро-Угрии, о сомнительной "венгерской" нации и о неделимости Угрии / Петров А. – Пг., 1915. – 183 с.
17. Пич И.Л. Очерк политической и литературной истории словаков за 100 лет / Иосиф Ладислав Пич // Славянский сборник. – СПб., 1875. – С. 89–205.
18. Погодин М.П. Письмо к Министру народного просвещения, по возвращении из путешествия по Европе в 1839 году / М.П. Погодин // Историко-политические письма и записки в продолжении Крымской войны 1853–1856. – М., 1874. – С. 7–47.
19. Попова И.В. Венгерское дворянское сознание и словацкий панславизм (начало 40-х годов XIX в.) / И.В. Попова // Из истории общественной мысли народов Центральной и Восточной Европы (конец XVIII – 70-е XIX в) / Отв. Ред. С.М. Фалькович. – М.: НСБ, 1995. – С.124–134.
20. Преис П.И. Письмо М.С. Курторге 1840 г. / П.И. Преис // Письма П.И. Преиса М.С. Курторге, И.И. Срезневскому, П.И. Шафарыку, Куршату и др. (1836–1846). – СПб., 1892. – С. 33.
21. Ригельман Н.А. Продолжение писем из Вены. Письмо 4 / Николай Аркадьевич Ригельман // Московский литературный и ученый сборник на 1847 год. – М.: Издание В.А. Панова, 1847. – С.193–261.
22. Срезневский И.И. Публичные чтения о Славянах / И.И. Срезневский // Денница. – 1843. – Год II. – Ч. II. – С. 127–141.
23. Штур Л. С немецкого шоденника доставленного из Праги / Людовит Штур // Русская беседа. – 1860. – Кн. 19. – С.51–60.
24. Штур Л. О программе газеты "Словенские народни новины" / Людовит Штур // Z pramenov nasich dejin. – Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1974. – S. 169–170.
25. Běl M. Notitia Hungariae novae historico geographica divisa in partes quatuor... elaboravit Mathias Bel accedunt Samuelis Mikovini Mappae ... / Mátyás Běl. – Viennae Austriae: Impensis Paulli Straubii, 1742. – 768 s.
26. Čaplovič, J. Etnografia Slovákov v Uhorsku / Ján Čaplovič. – Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. – 301 s.
27. Horváth M. Huszonöt év Magyarországnak történelméből 1823–tól 1848–ig. – Pest: Kiadja Ráth Mór, 1868. – 467 old.
28. Maly J. Worte eines Cechen veranlasst durch die graf Jos.Math. v.Tunsche Broschüre: Der Slawismus in Bohmen / J. Maly. – Leipzig: W. Engelmann, 1845. – 25 s.
29. Mésároš, J. Maďarizácia a asimilácia v Uhorsku od konca 18. storočia do roku 1918 / Július Mésároš // Historický časopis. – 1997. – Č. 2. – S. 295–304.
30. Papánek G. Parochi Olasziensis Presbyteri Dioecesis Quinque Ecclesiensis. De Regno regibusque Slavorum, atque cum prisci civilis et ecclesiastici, tum hujus aevi statu gentis Slavae... / Georgius Papánek. – Typis J.J. Engel, 1780. – 359 p.
31. Prosbopis Slovákov v Uhorsku na jeho c. kr. Apoštolské Veličerstvo Ferdinanda V. // Ormis J.V. O reč a narod. – Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, 1973. – S. 549–555.
32. Rapant D. K počiatkom maďarizácie. Diel I. Vývoj rečovej otázky v uhorsku v rokoch 1740–1790 / Daniel Rapant. – Bratislava: Zemedelské múzeum, 1927. – 598 s.
33. Sklenář J. Vetsstissimvs Magnae Moraviae Sitvs Et Primvs In Eam Hvngarorvm Ingressus Et Incursus Quem Geographice Historice Critice Descripsit Et Vetustis Ac Plervmqve Coaevis Monvmentis Illvstravit / Juraj Sklenář. – Posonii: Apud Aloysium Doll et Schwaiger, Bibliop., 1788. – 246 p.
34. Štúr L'. Письмо О.М. Бодянскому, 13 февраля 1843 г., Братислава / L'udovít Štúr // L'udovít Štúr. Listy / Vyd. V. Matula. – D. IV. – Bratislava: Národné literárne centrum; Dom slovenskej literatúry, 1999. – S. 25–27.
35. Štúr L'. Письмо О.М. Бодянскому, 18 апреля 1844 г., Братислава / L'udovít Štúr // L'udovít Štúr. Listy / Vyd. V. Matula. – D. IV. – Bratislava: Národné literárne centrum; Dom slovenskej literatúry, 1999. – S. 27–29.
36. Štúr L'. Stary a nový věk Slováku / L'udovít Štúr. – Б.м.в., 1841 [Электронный ресурс]. Режим доступа: texty.citanka.cz/stur/snvtoc.html (Дата звернення: 10.08.2012).
37. Štúr L'. Listy L'udovíta Štúra. Pre tlač pripravil a poznámky napísal Jozef Ambruš / L'udovít Štúr – Zv. II. – Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956.
38. Štur L. Deväťnásteho storočia a madyarizm / L'udovít Štur // O reč a narod. Slovenske narodne obrany z rokov 1832–1848 / z pov. jazykov prel., studiu a pozn. dop. Jan V. Ormis. – Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, 1973. – S. 697–721.
39. Štúr, L'. Žaloby a ponosy Slovákov: Die Beschwerden und Klagen der Slaven in Ungarn / L'udovít Štúr. – Turč. Sv. Martin: Matica Slovenská, 1946. – 46 s.
40. Steiger, G., Köhler, O. Unbekannte Dokumente der Völkerfreundschaft der Universität Jena, 1815–1819: Studenten der Donaumonarchie, Jan Kollar, Metternich und die Universität am Ausgang von Jenas bürgerlicher "Klassischer Zeit" / Günter Steiger, Otto Köhler. – Jena: Friedrich-Schiller-Univ., 1970. – 152 s.
41. Sisa S. The Spirit of Hungary: A Panorama of Hungarian History and Culture / Stephen Sisa. – Morristown, NJ: Vista Court Books, 1990 [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.hungarianhistory.com/lib/hunspir/hsp00.htm (Дата звернення: 18.03.2015).
42. Tablic B. O literárních svazcích Slovákův s Čechy a Moravany v někdejší i nynější době / B.Tablic // Časopis Českého museum. – 1842. – XVII. – S. 568–587.
43. Thun-Hohenstein (von.) Leopold Leo. Die Stellung der Slowaken in Ungarn / Leopold Leo von Thun-Hohenstein. – Prag: Clave'sche Buhhandlung, 1843. – 63 s.
44. Thun-Hohenstein (von.) Leopold Leo. Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung / Leopold Leo von Thun-Hohenstein. – Praga: Kronberger und Riwnáč, 1842. – 91 s.
45. Tkáčiková E. Náboženské a sociálne hnutie v Uhorsku a v Čechách / Eva Tkáčiková. – Bratislava: Univerzita Komenského, 1995.
46. Weber G. Eotvos und die ungarische Nationalfrage / G.Weber // Sudosteuropaische Arbeiten. – Munchen, 1966. – B. 64. – S.102–143.
47. Žacek V. Die Rolle des Austroslavismus in der Politik der österreichischen Slaven / V. Žacek // L'udovít Štur und die slawische Wechselseitigkeit. – Bratislava, 1969. – S.126–137.

References

1. VASILEVSKII, L.M. (1906) *Avstro-Vengriia. Politicheskii stroi i natsionalnye voprosy*. Sankt-Petersburg: Tipografiya S.M. Proppera.
2. VOLLAN, G.A. (1877) *Madiary i natsionalnaia borba v Vengrii*. Sankt-Petersburg: Tipografiya A. Transhela.
3. GILFERDING, A.F. (1860) *Vengriia i slaviane. Russkaya beseda*. Kn. 20, 5–83.

4. Gosudarstvennyi arkhiv Rossiiskoi Federatsii (GARF), fond 109, opis 22, ed. khr. 81, ch. 12, l. 4–9.
5. SMIRNOV, E. (ed.) (N.d.) *Gosudarstvennyi stroi i politicheskie partii v Zapadnoi Evrope i Severo–Amerikanskikh soedinennykh shtatach*. Vol.2. Sankt-Petersburg: Izdaniye N. Glagolyeva.
6. DOSTAL, M.Yu. (1986) Pervaia lekciiia O.M. Bodianskogo v Moskovskom universitete (24 sentiabria 1842 g.). In: V.A. Dyakov, ed. *Istoriografiia i istochnikovedenie stran Tcentralnoi i Yugo–Vostochnoi Evropy*. Moscow: Nauka, pp. 12–34.
7. *Zapadnye slaviane* (1858). Moscow: Tipografiya Semenova.
8. BYSTRITSKIY, V. et al. (2003) *Istoriia Slovakii*. Moscow: Evrolints.
9. ISLAMOV, T.M., PUSHKASH, A.I. and SHUSHARIN, V.P. (1991) *Kratkaya istoriya Vengrii*. Moscow: Nauka.
10. KRYUCHKOV, I.V. (2003) *Slavianskii faktor v razvitií Vengrii v poslednei treti XIX – nachale XX v.: Etnopoliticheskie, sotsialnye i vneshnepoliticheskie aspekty*. Unpublished thesis (Dr hist. sciences), Rostovski Gosudarstvennyi universitet, Rostov na Donu.
11. MATULA, V. (1981) Kharakteristika protessa formirovaniya natsii u slovakov. In: I.S. Miller, V.I. Freydzon, eds. *Formirovanie natsii v Tsentralnoi i Yugo–Vostochnoi Evrope*. Moscow: Nauka, pp. 85–90.
12. N.N. (1875) O sovremennom položenii russkikh v Ugrii. In: *Slavianskii sbornik*. Sankt-Petersburg, Vol.1, pp. 44–54.
13. OBUSHENKOVA, L.A. (1981) Sopostavlenie protsessov formirovaniia polskoi, vengerskoi, i slovatskoi natsii. In: *Formirovanie natsii v Tsentralnoi i Yugo-Vostochnoi Evrope. Istoricheskie i istoriko–kulturnyi aspekty. [Zbornik statei]*. Moscow: Nauka, pp. 50–61.
14. PAVLENKO, O.V. (2001) Simvoly "svobody" v politicheskikh dvizheniiakh narodov Avstriiskoi imperii v 1848–1849 gg. *Novyi istoricheski vestnik* [Online], 4(2). Available from: www.nivestnik.ru/2001_2/8.shtml#_ednref5 [Accessed: 15th April 2015].
15. PETERSON, A. (1876) *Vengriia i ee zhiteli*. Sankt-Petersburg: Tipografiya Tovarishchestva "Obshchestvennaya polza".
16. PETROV, A. (1915) *Ob etnograficheskoi granitse russkogo naroda v Avstro–Ugrii, o somnitelnoi "vengerskoi" natsii i o nedelivosti Ugrii*. Petrograd: S.n.
17. PICH, I.L. (1875) Ocherk politicheskoi i literaturn. istorii slovakov za 100 let. In: *Slavianskii sbornik*. Sankt-Petersburg, pp.89–205.
18. POGODIN, M.P. (1874) Pismo k Ministru narodnogo prosveshcheniia, po vozvrashchenii iz puteshestviia po Evrope v 1839 g. In: *Istorko-politicheskie pisma i zapiski v prodolzhenii Krymskoi voiny 1853–1856*. Moscow: Tipografiya V.M. Frish.
19. POPOVA, I.V. (1995) Vengerskoe dvorianskoe soznanie i slovatskii panslavizm (nachalo 40-kh godov XIX v.). In: S.M. Falkovich, ed. *Iz istorii obshchestvennoi mysli narodov Tcentralnoi i Vostochnoi Evropy (konets XVIII – 70-e XIX v.)*. Moscow: Instytut slavyanovedeniya i balkanistikii RAN, pp.124–134.
20. PREIS, P.I. (1892) Pismo M.S. Kutorge 1840 g. In: *Pisma P.I. Preisa M.S. Kutorge, I.I. Sreznjevskomu, P.I. Shafaniku, Kurshatu i dr. (1836–1846)*. Sankt-Peterburg: Tipografiya S.N. Khudekova, pp. 33.
21. RIGELMAN, N.A. (1847) Prodlzhenie pisem iz Veny. Pismo 4. In: *Moskovskii literaturnyi i uchenyi sbornik na 1847 god*. Moscow: Izdaniye V.A. Panova, pp.193–261.
22. SREZNEVSKII, I.I. (1843) Publichnye chteniia o Slavianakh. *Dennitca*. Vol II, 2, 127–141.
23. SHTUR, L. (1860) S nemetkogo shchodennika dostavlenno iz Pragi. *Russkaia beseda*. Vol. 19, pp. 51–60.
24. SHTUR, L. (1974) O programme gazety "Slovenske narodni noviny". In: *Z pramenov nasich dejin*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, pp. 169–170.
25. BÉL, M. (1742) *Notitia Hungariae novae historico geographica divisa in partes quatuor... elaboravit Mathias Bel accedunt Samuelis Mikovini Mappae ...*. Viennae Avstriae: Impensis Paulli Straubii.
26. ČAPLOVIČ, J. (1997) *Etnografia Slovákov v Uhorsku*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
27. HORVÁTH, M. (1868) *Huszonöt év Magyarországn történelméből 1823-tól 1848-ig*. Pest: Kiadja Ráth Mór.
28. MALY, J. (1845) *Worte eines Cechen veranlasst durch die graf Jos. Math. v. Tunsche Broschüre: Der Slawismus in Bohmen*. Leipzig: W. Engelmann.
29. MÉSÁROŠ, J. (1997) Maďarizácia a asimilácia v Uhorsku od konca 18. storočia do roku 1918. *Historický časopis*. 45(2), 295–304.
30. PAPANÉK, G. (1780) *Parochi Olasziensis Presbyteri Dioecesis Quinque Ecclesiensis. De Regno regibusque Slavorum, atque cum prisci civilis et ecclesiastici, tum hujus aevi statu gentis Sclavae*. Quinque Ecclesiis: Typis Joannis Josephi Engel.
31. Prosbopis Slovákov v Uhorsku na jeho c. kr. Apoštolské Veličenstvo Ferdinanda V (1973). In: J.V. Ormis, ed. *O reč a narod*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, pp. 549–555.
32. RAPANT, D. (1927) *K počiatkom maďarizácie. Vývoj rečovej otázky v uhorsku v rokoch 1740–1790*. Vol. 1. Bratislava: Vyd. Zemedelské Múzeum v Bratislave.
33. SKLENÁR, J. (1788) *Vetvstissimvs Magnae Moraviae Sitvs Et Primvs In Eam Hvngarorvm Ingressus Et Incursus Quem Geographice Historice Critice Descripsit Et Vetustis Ac Plervmqve Coaevis Monvmentis Illvstravit*. Posonii: Apud Aloysium Doll et Schwaiger.
34. ŠTÜR, L. (1999) *Listy. Pismo O.M.Bodianskomu. 13 fevralia 1843 g. Bratislava*. In: V. Matula, ed. *L'udovit Štúr*. Vol. IV. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, pp. 25–27.
35. ŠTÜR, L. (1999) *Listy. Pismo O.M.Bodianskomu. 18 aprélia 1844 g. Bratislava*. In: V. Matula, ed. *L'udovit Štúr*. Vol. IV. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, pp. 27–29.
36. ŠTÜR L. (1841) *Stary a novy věk Slováků* [Online]. Available from: texty.citanka.cz/stur/snvotoc.html [Accessed: 10th August 2012].
37. ŠTÜR L. (1956) *Listy L'udovíta Štúra*. Vol. II. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
38. ŠTÜR L. (1973) Devätnásteho storočia a madyarizm. In: J.V. Ormis, ed. *O reč a narod. Slovenske narodne obrany z rokov 1832–1848*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, pp. 697–721.
39. ŠTÜR, L. (1946) *Žaloby a ponosy Slovákov: Die Beschwerden und Klagen der Slaven in Ungarn. Z nemeck. vyd. preložil Karol Goláň*. Turč. Sv. Martin: Matica Slovenská.
40. STEIGER G., KÖHLER, O. (1970) *Unbekannte Dokumente der Völkerfreundschaft der Universität Jena, 1815–1819: Studenten der Donaumonarchie, Jan Kollar, Metternich und die Universität am Ausgang von Jenas bürgerlicher "Klassischer Zeit"*. Jena: Friedrich-Schiller-Univ.
41. SISA, S. (1990) *The Spirit of Hungary: A Panorama of Hungarian History and Culture*. 2nd edn. Morristown, NJ: Vista Court Books [Online] Available from: www.hungarianhistory.com/lib/hunspir/hsp00.htm [Accessed: 18th March 2015].
42. TABLIC B. (1842) O literárních svazcích Slovákův s Čechy a Moravany v někdejší i nynější době. *Časopis Českého museum*. XVII, pp. 568–587.
43. THUN-HOHENSTEIN von, L.L. (1843) *Die Stellung der Slowaken in Ungarn*. Prag: Clave'sche Buhhandlung.
44. THUN-HOHENSTEIN von, L.L. (1842) *Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*. Praga: Kronberg und Řivnač.
45. TKÁČIKOVÁ, E. (1995) *Náboženské a sociálne hnutie v Uhorsku a v Čechách*. Bratislava: Univerzita Komenského.
46. WEBER, G. (1966) Eotvos und die ungarische Nationalfrage. *Sudosteuropäische Arbeiten*. 64, 102–143.
47. ŽACEK, V. (1969) Die Rolle des Austroslavismus in der Politik der österreichischen Slaven. In: *L'udovit Stur und die slawische Wechselseitigkeit*. Bratislava: Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, pp.126–137.

Надійшла до редколегії 21.04.15

Ye. Bevyuk, Ph.D. in History, Doctoral candidate
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

HUNGARIAN ON THE SLOVAK NATIONAL REVIVAL

The national and cultural activity of western Slavs at the end of the XVIII century – the beginning of the XIX century is one of the most significant periods of European Slavs from the point of view of ethnicity. The process of Slovak Slavonic revival as a symbiosis of Enlightenment and romanticism can be regarded as a process of ethnic modernization that took place at the end of the XVIII-XIX centuries. The author elucidates the specific character of cultural and national development and complete process of national revival of the Slovak in the specified period. The existing atmosphere of the Slovak-Hungarian competition was quite skillfully used by the Habsburg Monarchy in its domestic policy. In the current political climate the Empire's German elite began to show its unconcealed interest towards the Slovak ethno-national movement with its linguo-literary ideologeme. In Vienna the Slovak movement was considered as deterrent anti-Hungarian factor or as part of Habsburgs' imperial ideology, that implying its supranationality, though, was based on the feudal and dynastic concepts of the imperial power. It should also be noted that political experience of realization of the idea of "Hungarian political nation" not only complicated the formation process of the Slovak national movement and its national paradigm, but at the same time contradicted the idea of preserving the supranational Habsburg Monarchy, which contributed to the ideological radicalism of certain Slovak patriots.

Key words: Slovakia, Hungarians, culture, language, national and cultural activity, ethnic modernization, national revival.